**Lauksaimniecības un tās nozaru attīstības programmas pamati - 1998:**

# Putnkopības nozare

Dokumenta redakciju sagatavoja: **Dace Priede**

**1998**

## Priekšvārds

**Putnkopības** nozares attīstības rīcības programmas pamati ir izstrādāti liela kopdarba ietvaros, kura galvenais mērķis ir radīt un turpmāk īstenot valsts politiku visā lauksaimniecības un lauku attīstībā, kā tas izriet no Saeimā apstiprinātā Lauksaimniecības likuma, reizē ar to Saeimā skatītās Lauksaimniecības attīstības koncepcijas, kas vēlāk kļuva par daļu no Latvijas Lauku attīstības programmas, kuru savukārt LR Saeima akceptēja 1998.gada jūnijā, kā arī no Valsts atbalsta programmas lauksaimniecībai 1998.-2002. gadam, ko MK akceptēja 1997.gada 13.maijā. Sagatavotais dokuments uzskatāms par pamatu tālākai detalizētas rīcības programmas izstrādei. Dokuments aptver lauksaimnieciskās ražošanas un lauksaimniecības produktu pārstrādes nozares. Tomēr dokumentā fokusētās attīstības aktivitātes ir saistītas ar 1998. gada 10. martā Saeimā akceptēto "Latvijas Lauku attīstības programmu", kuras mērķis ir lauku attīstība.

Putnkopības nozares darba grupā strādāja:

**Darba grupas vadītāja Maija Brunovska** - ZM Lopkopības nodaļas vadītāja
**Darba grupas dalībnieki: Dace Priede** - LLU Ekonomikas fakultātes 3. kursa studente, **šī darba sagatavotāja; Guntis Ķigulis** - SIA "Gunrand" direktors, Ogres raj., Ogresgala pag.; **Jānis Nūdiens** - LVLVZPI "Sigra", Dr. lauks., Rīgas raj.

Visu nozaru grupu sagatavoto redzējumu kopsavilkums ir iekļauts ZM publicētajā dokumentā "**Lauksaimniecības un tās nozaru attīstības programmas pamati. 1998"**
Dokuments atrodams ej.uz/knns

# Saturs


1 Tekstā izmantotie saīsinājumi. ..... 3
2 Nozares vispārīgie aspekti ..... 4
2.1 Nozares galvenie produkti un blakusprodukti; ..... 4
2.2 Sasniegtais kvalitātes līmenis, atzītie (vietējā vai ārējā tirgū) vai specifiskie gala produkti , to apjomi ..... 4
2.3 Ražošanas apjomi (1990.-1997. vai 1998.g.) ..... 5
2.4 Putnu skaits, vidējā produktivitāte ..... 6
2.5 Nozares galvenās problēmas. ..... 7
2.5.1 Iekšējā tirgus nepietiekoša aizsardzība. ..... 7
2.6 Saimniecību klasifikācija ..... 7
2.7 Ražošanas reģionālā struktūra (1997. vai 1998. g. ) ..... 9
2.8 Putnu aprites ražošanas tehnoloģiskie kontrolrādītāji ..... 9
3 Putnkopības ražošanas budžeta aprēķini saimniecībā ..... 9
4 Tirgus dati ..... 10
4.1 Latvijas iekšzemes mazumtirdzniecības cenas, vairumtirdzniecības cenas un saimniecību piegādes cenas(1997.vai 1998.g.) ..... 10
5 Nozares institucionālā vadība. ..... 12
5.1 Nozares pārvaldība un organizācija ..... 12
5.2 Tirdzniecības organizācija nozarē ..... 12
5.3 Likums par līgumiem ..... 12
5.4 Kvalitātes vadīšanas bāze ražošanā, pārstrādē, glabāšanā, iesaiņošanā, realizācijā. ..... 13
5.5 Putnu reģistrācija un identifikācija ..... 13
5.6 Veselība un higiēna ..... 13
5.7 Nozares ģenētiskais potenciāls: uzturēšana un attīstība. ..... 14
5.8 Nepieciešamie institucionāli/juridiski pasākumi nozarē? ..... 14
6 Mārketinga kanāli ..... 14
6.1 Saimniecību tipa ražošanas daļas tirgū ..... 14
6.2 Tirgus daļas ..... 15
6.3 Pārstrādes uzņēmumi nozarē ..... 15
6.4 Importētā produkta daļa ..... 16
6.5 Latvijas ražotāju konkurenti ārējā tirgū. Potenciālie eksporta tirgi. ..... 16
7 Investīcijas nozarē. ..... 16
7.1 Nepieciešamais kapitāls ražošanai, pārstrādei, realizācijai. ..... 16
7.2 Orientējošā investīciju vajadzība un iespējamie finansēšanas avoti. ..... 17
8 Pašreizējā politika ..... 17
8.1 Tirgus barjeras un eksporta - importa procedūras ..... 17

8.2 IEKŠĒJĀ TIRGUS CENU REGULĀCIJA ..... 17
8.3 VALSTS ATBALSTS ĢENĒTISKAI UZLABOŠANAI ..... 17
8.4 NEPIECIEŠAMĀS IZMAIŅAS NOZARES POLITIKAS VIDĒ ..... 17
9 SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI RĪCĪBAS PROGRAMMAI. ..... 17
10 IZMANTOTIE AVOTI ..... 18

# 1 Tekstā izmantotie saīsinājumi.

LR ZM – Latvijas Republika Zemkopības Ministrija
LM – Labklājības Ministrija
ST – Nozares Standarts
VVVC – Valsts Vides un Veselības centrs
A/S – Akciju sabiedrība
SIA – Sabiedrība ar ierobežotu atbildību
ES – Eiropas Savienība
P/F – putnu fabrika
tūkst. – tūkstoši
kg. – kilogrami
Ls - lati
milj. – miljoni
gab. – gabali
PVN – pievienotās vērtības nodoklis
LLU – Latvijas Lauksaimniecības universitāte
LVAEI _ Latvijas Valsts Agrārais Ekonomikas Institūts
LZA – Latvijas Zinātņu Akadēmija
LLMZA – Latvijas Lauksaimniecības un Meža Zinātnes Akadēmija
P/S – paju sabiedrība

**Ievads**

Šī dokumenta izstrādē piedalījusies darba grupa: **Maija Brunovska** – ZM Lopkopības nodaļas vadītāja, **Guntis Ķigulis** – SIA ” Gurand “ direktors, **Jānis Nūdiens** – LVLVZPI “ Sigra “, Dr. lauks.

Saku paldies P/F “ Ķekava “ galvenajai zootehniķei P. Dzirnei un SIA “ Lielzeltiņi “ prezidentam I. Zolotorjovam par sniegto informāciju.

Tāpat nepieciešamo informāciju sniedza Tirgus politikas departamenta darbiniece L. Konovaliva.

Darba izpildē nozīmīgu ieguldījumu deva arī LVAEI direktors Dr. oec. A. Miglavs un ZM stratēģijas un kopsavilkuma nodaļas vadītāja vietnieks D. Saukāns, kā arī LLU profesors, Dr. hab. agr., LZA kor. loceklis, LLMZA Goda loceklis K. Špoģis un LVAEI profesors Dr. hab. oec. V. Pirksts.

# 2 Nozares vispārīgie aspekti.

## *2.1 Nozares galvenie produkti un blakusprodukti;*

Nozares galvenie ražošanas virzieni ir **olu un putnu gaļas** ražošana.

**Zosu un pīļu gaļas** ražošanas apjoms ir niecīgs. Ar to nodarbojas Aglonas pagasta P/S “ Ainava” un piemājas saimniecībās, tāpēc šīs specializācijas netiks atsevišķi apskatītas.

Galvenie putnkopības nozares produkti ir olas, putnu gaļa un tās izstrādājumi.

Putnkopības **blakus produkti** :

1) putnu spalvas
2) gaļas kaulu milti
3) putnu mēsli

Olu ražošanā kā pārstrādes produkts ir olu pulveris, kurš tiek ražots no realizācijas kvalitātei neatbilstošajām olām. Olu pulveri ražo A/S “ Balticovo”.

Latvijā nav atsevišķi putnu gaļas pārstrādes uzņēmumi. Ražotāji paši tos pārstrādā savās kautuvēs un cehos .

Putnu spalvas, sakarā ar pārstrādes problēmām, kā blakusprodukts netiek izmantots. Tās kopā ar ražošanas ciklu beigušajiem putniem tiek utilizētas un izbarotas putniem (tas sastāda apmēram 0,5 % no barības daudzuma ).

Putnu mēsli tiek pārdoti zemnieku un piemājas saimniecībām, bet ieņēmumi no tiem ir nelieli.

## *2.2 Sasniegtais kvalitātes līmenis, atzītie (vietējā vai ārējā tirgū) vai specifiskie gala produkti , to apjomi*

Nozarē sasniegtais kvalitātes līmenis ir apmierinošs, jo pastāv stingri noteiktas kvalitātes normas.

To, lai tirgū esošā produkcija atbilstu noteiktajām prasībām, kontrolē Valsts Vides un Veselības centrs, kā arī katra rajona veterinārijas dienesta speciālisti. Tirgos un veikalos tiek pieprasīti produkcijas kvalitātes sertifikāti. Visas ražotās olas tiek

marķētas. Pēc garšas īpašībām pircējs labāk izvēlas Latvijas putnu gaļu nekā ievesto produkciju.

## *2.3 Ražošanas apjomi (1990.-1997. vai 1998.g.)*

Putnkopības ražošanas apjomi Latvijā, kā arī importa un eksporta daudzumi ir apskatīti 1. un 2. tabulās.

**1.tabula. Putnu gaļas un pārstrādes produktu ražošanas, importa un eksporta apjoma dinamika.**

| Gadi | tūkst.tonnu | % pret 1990. g. | Saražots kg uz vienu iedzīvotāju | Imports tonnās | Eksports tonnās |
|---|---|---|---|---|---|
| 1990. | 40,3 | 100 | 12,8 | - | - |
| 1991. | 33,3 | 82,6 | 11,2 | - | - |
| 1992. | 21,1 | 52,4 | 6,9 | - | - |
| 1993. | 12,7 | 31,5 | 4,8 | - | - |
| 1994. | 11,4 | 28,3 | 4,4 | 147 | 3,5 |
| 1995. | 10,8 | 26,8 | 5,5 | 140 | 18,1 |
| 1996. | 8,7 | 21,6 | 3,5 | 153 | 6,7 |
| 1997. | 7,6 | 17,4 | 2,8 | 704 | 12,2 |

Avots : Valsts Statistikas Komiteja, ZM Tirgus politikas departaments

Izvērtējot ražošanas apjomus, par bāzes gadu ņemts 1990 gads. Redzams, ka gaļas ražošanas apjoms ir ievērojami samazinājies. Salīdzinot ar 1990. gadu, putnu gaļas ražošana 1991. gadā samazinās par 17,4 %, bet 1996. gadā jau par 78,4%. Kritisks stāvoklis nozarē izveidojās 1992. Gadā. Ekonomiski nepamatoto cenu attiecību rezultātā starp spēkbarību, energoresursiem un gatavo produkciju, kā rezultātā putnu gaļas ražošana 1993. gadā salīdzinājumā ar 1992. gadu samazinājās par 40 %. Pēdējos trīs gadus gaļas ražošana absolūtos skaitļos samazinās par 1.1–2.1 tūkst. tonnām gadā. Pēc ražotāju domām 1998. gadā šādi ražošanas rādītāji varētu saglabāties, lai gan ražošanas apjomu nosaka nevis jaudas, bet tirgus pieprasījums.

Uz vienu iedzīvotāju saražotās putnu gaļas daudzums ir nepietiekošs un tāpēc ir pieprasījums pēc importētās produkcijas. Informācija, kura iegūta ZM Tirgus politikas departamentā, par importa un eksporta daudzumu no 1990.g. līdz 1994.g. nav iegūstama.. Laikā no 1994.g. līdz 1998. g janvārim importa apjomi ir ievērojami pieauguši. Sevišķi 1997. Gadā, kad salīdzinot ar 1996. gadu, tika importēts 4,6 reizes vairāk.

Eksporta daudzums 1997. gadā salīdzinājumā ar 1996. gadu pieaudzis 1,8 reizes un ir apmēram 6% no saražotās putnu gaļas produkcijas.

Gaļas importa un eksportā tika skaitīti kopā visi putnu gaļas pārstrādes produkti un subprodukti.

Olu ražošana samazinājās līdz 1994. gadam, bet 1995. gadā tā palielinājās par 17 %. Savukārt 1996. gadā saražoja par 11,8% olu vairāk kā 1995. gadā, bet 1997. gadā bija vērojama ražošanas samazināšanās par 1,3% salīdzinot ar 1996 gadu. 1997. gadā iegūts ir tikai 56,8% no 1990. gada rādītājiem. Līdz ar to samazinājies arī uz vienu iedzīvotāju saražoto olu daudzums. Pēc dietologu aprēķiniem, cilvēkam vajadzētu gadā patērēt ap 200 olu. Līdz 1993. gadam šie rādītāji tika sasniegti un pārsniegti, bet pēdējos divos gados ražošanas apjomi ir nepietiekoši, kaut gan olu ražotājiem ir tehniskās un tehnoloģiskās iespējas pilnīgi nodrošināt Latvijas tirgu ar olu produkciju.

**2.tabula. Olu ražošanas, importa un eksporta dinamika.**

| Gadi | Olas gab. milj. | % pret 1990 g. | Saražots gab. uz 1 iedzīvot | Imports gab. milj. | Eksports gab. milj. |
|---|---|---|---|---|---|
| 1990. | 818,9 | 100 | 259 | - | - |
| 1991. | 760,6 | 92,9 | 232 | - | - |
| 1992. | 595,5 | 72,7 | 213 | - | - |
| 1993. | 389 | 47,5 | 210 | - | - |
| 1994. | 359,9 | 43,9 | 141 | 2,8 | 0,7 |
| 1995. | 421 | 51,4 | 197 | 1,4 | 0,4 |
| 1996. | 470,8 | 57,5 | 189 | 1,5 | 0,2 |
| 1997. | 465 | 56,8 | 188 | 18,3 | 16,4 |

Avots : Valsts Statistikas Komiteja, ZM Tirgus politikas departaments

Importa un eksporta daudzums līdz 1994. gadam nav apkopots. Tirgus departamentā saņemtajā informācijā, importētās un eksportētās olas tiek uzskaitītas kg, un pārrēķinos izmantota attiecība - 1 kg olu ir 17,47 gab. olas, jo 1 olas vidējais standarta svars ir 57,4 grami.

Olu eksporta un importa apjomu par ievērojamu var uzskatīt tikai 1997. gadā, kad tas sasniedza attiecīgi 3,5 un 3,9 % no valstī saražotā daudzuma.

## *2.4 Putnu skaits, vidējā produktivitāte.*

Informācija par mājputnu skaitu Latvijas saimniecībās ir sakārtota 3. tabulā.

**3.tabula. Mājputnu skaits Latvijā tūkstošos.**

| Gadi | Visu veidu saimniecības | t.s. zemnieku un piemājas saimniecībās, personīgajās palīgsaimniecībās |
|---|---|---|
| 1990. | 10321,1 | 978,0 |
| 1991. | 10395,0 | 1258,8 |
| 1992. | 5438,3 | 1334,7 |
| 1993. | 4123,7 | 1224,7 |
| 1994. | 3662,0 | 1184,7 |
| 1995. | 4198,3 | 1353,6 |
| 1996. | 3790,7 | 1295,0 |
| 1997. | 3550,7 | 1075,7 |

Avots : Valsts Statistikas Pārvalde

Uz 1998.gada 1.janvāri Latvijā bija 3550,7 tūkstoši mājputnu, no kuriem 1075,7 tūkst. atradās zemnieku vai piemājas saimniecībās. No kopējā putnu skaita broileri ir vien trešā daļa jeb 1,9 miljoni. Kā redzam no 3. tabulas datiem, kopējais putnu skaits šo septiņu gadu laikā samazinājies par 6770,4 tūkst. jeb 66%. Viskritiskākais bijis 1992. gads, kad putnu skaits samazinājās par 4956,7 tūkst. vai 48 %. Šajos gados radikāli mainījās putnu skaita attiecības saimniecību kategorijās. Putnu skaita pieauga ir zemnieku un piemājas saimniecībās.1996.g. un 1997 g. arī šai sektorā putnu skaits salīdzinot ar 1995. g. samazinājies par 21%.

Kā redzams 4. tabulā, produktivitātes līmenis dažādās saimniecību grupās ir ļoti atšķirīgs.

**4.tabula. Putnu produktivitāte 1997 gadā.**

| | Visu veidu saimniecībās | Valsts saimniec. un statūtsab. | Zemnieku saimniecībās | Piemājas saimniecībās un personiskajās palīgsaimniecībās |
|---|---|---|---|---|
| Vidēji olas gab. no vienas dējējvistas | 214 | 260 | 142 | 139 |

Avots : Valsts Statistikas pārvalde

Lielajos putnkopības kompleksos, kuros ir ieviesta jaunākā tehnoloģija ar augstvērtīgu barību tas ir ievērojami augstāks.

Vidējā dējējvistu produktivitāte ir 214 olu gadā. A/S " Balticovo " vidēji gadā vista izdēj ap 280 olu. Pie šāda produktivitātes līmeņa olu ražošana ir rentabla.

Nav pieejama informācija par gaļas putnu produktivitāti Latvijas saimniecībās.

## *2.5 Nozares galvenās problēmas.*

### 2.5.1 Iekšējā tirgus nepietiekoša aizsardzība.

- Latvijā nav atsevišķa dējējvistu gaļas pārstrādes uzņēmuma. Ražošanu beigušās vistas tiek utilizētas, bet tas notiek tikai lielākajās slēgtā tipa saimniecībās.

- Nav ekonomiski pamatotas, līdzsvarotas cenu attiecības starp ražošanas pamatresursiem un gala produkciju. Sakarā ar lielajām ražošanas izmaksām (enerģijas, transporta, barības) un zemo iedzīvotāju pirktspēju, tirgus cena nesedz ražošanas izmaksas. Sevišķi tas attiecas uz olu ražošanu saimniecībās, kurās ir mazāk kā 10 tūkst. putnu. Pircējs izvēlas ievesto kaimiņvalstu produkciju, kura ir lētāka

- Nepietiekošs valsts subsīdiju atbalsts vaislas materiāla iegādei. Latvijā nav specializētas šķirnes putnu audzētavas, tāpēc vaislas materiāls tiek iepirkts no ārvalstīm (Holandes, Vācijas ). Tas ir dārgi, bet iepirkt attiecīgo vaislas materiālu un veidot šķirnes putnu audzētavu vai vecāku formu māšu ganāmpulku ir ekonomiski neiespējami un pie Latvijā esošajiem ražošanas apjomiem nav lietderīgi.

- Putnkopības nozarei nav koordinācijas centru vai speciāla profesionāla pašpārvaldes padome, kas būtu kompetenta nozares esošā stāvokļa izvērtēšanā un informācijas sniegšanā.

- Mārketinga speciālistu trūkums. Nav izstrādāts produkcijas noieta tirgus.

- Kapitāla trūkums, lai modernizētu un uzlabotu esošos ražošanas resursus., lai iegādātos nepieciešamo barību ( kukurūzu, soju), kura tiek iepirkta ārzemēs par pasaules tirgus cenu.

## *2.6 Saimniecību klasifikācija*

Olu un putnu gaļas ražošana realizācijai Latvijā galvenokārt notiek specializētajās saimniecībās un putnu fabrikās.

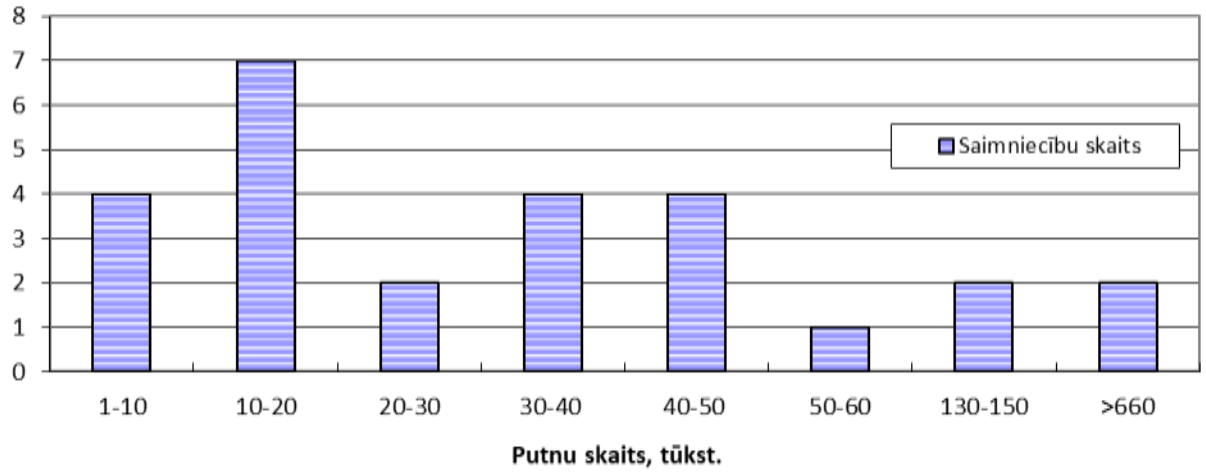


**1.zīmējums.Saimniecību klasifikācija pēc putnu skaita.**

Avots: ZM Informācijas departaments.

Valsts statistikas pārvalde neuzrāda atsevišķu putnu skaita sadalījumu pa saimniecībām. Dati tiek savākti no rajonu lauksaimniecības departamentu sniegtajām ziņām. Latvijā ir 26 saimniecības, kurās ir vairāk kā 1tūkst putnu.

Vislielākā olu ražotāja ir Bauskas rajonā esošā A\S "Balticovo", kurā ir ap 1,2 milj. putnu un kura 1997 gadā saražoja 218 milj. olu un 723 tonnas putnu gaļas. Platības ziņā uzņēmuma ražotnes aizņem 134 hektārus.

Lielākā broileru gaļas ražotāja ir A\S putnu fabrika "Ķekava ", kurā ir ap 670 tūkst. putnu un kura 1997 gadā saražoja 4,8 tūkst. tonnu gaļas un ap 12 milj. olu. Otra lielākā ir Bauskas rajonā esošā SIA " Lielzeltiņi" kurā ir ap 135 tūkst putnu, no kuriem 43 tūkst dējējvistu. Gadā saražo 840 tonnas gaļu un 2,5 milj. olu.

P/S " Ainava" nodarbojas ar zosu un pīļu audzēšanu. 1997 gadā saražojusi 12,1 tūkst zosu olu, 8183 zoslēnus un 12120 pīlēni (realizēja vietējiem zemniekiem ), kā arī 1000 kg gaļas.

Putnkopībai nav nepieciešamas lielas zemes platības, tāpēc teritoriālo problēmu nav, bet veidot tikai vienu monopoluzņēmumu ir riskanti no veterinārā viedokļa. Par to sīkāk nodaļā 6.6. Pēc ekonomiskiem apsvērumiem minimālais dējējvistu skaits saimniecībā ir 10 tūkst. un 25 tūkst. broileru. Ja tas ir mazāks tad ienākumi nesedz ražošanas izmaksas.

## *2.7 Ražošanas reģionālā struktūra (1997. vai 1998. g. )*

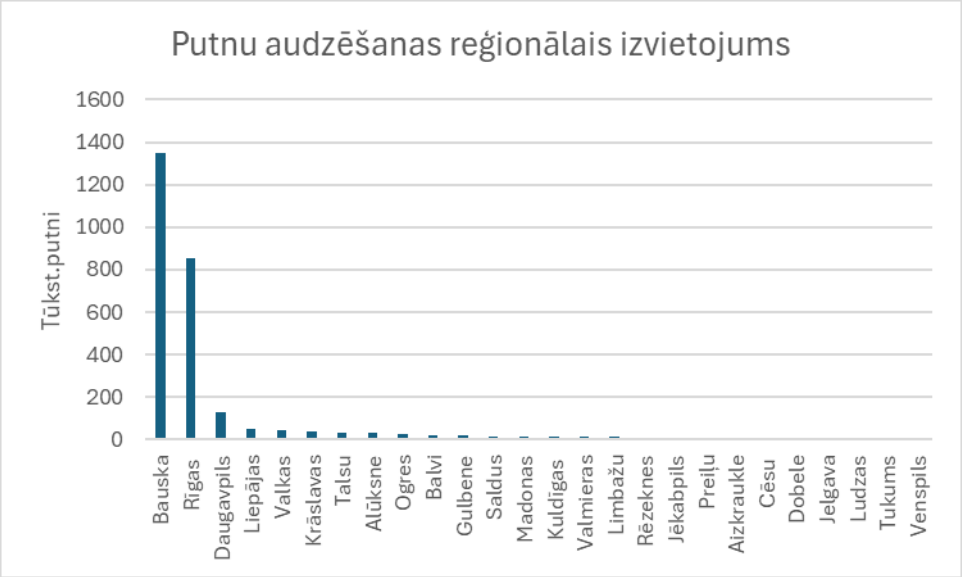


**2.attēls. Putnu audzētāju reģionālais izvietojums.**

Sakarā ar to, ka vēl joprojām visaktīvākais un izdevīgākais tirgus ir lielākajās pilsētās, tad Rīgas rajons un blakus esošais Bauskas rajons ir visaktīvākais putnkopībā.

Katrā novadā ir viena liela saimniecība, kura varētu apgādāt iedzīvotājus ar putnkopības produktiem: Kurzemē -Liepājas raj. "Nīcas krasti"(50 tūkst. putnu), Zemgalē- Rīgas un Bauskas raj. saimniecības, Latgalē – " Daugavpils putni "(160 tūkst. putnu ), Vidzemē – Valmieras putni(12,8 tūkst. putni).

Aizkraukles, Cēsu, Dobeles, Jelgavas, Tukuma, Ventspils un Ludzas rajonos, 1997. gadā, pēc lauksaimniecības departamentu ziņām putnkopībā specializējušās saimniecības, nav reģistrētas.

## *2.8 Putnu aprites ražošanas tehnoloģiskie kontrolrādītāji*

Broileri tiek realizēti pēc 45- 50 dienām ar svaru 1,8-2,2 kilogrami, gaļas vistas ne vēlāk kā pēc 420 dienām.

Pārtikas olu ieguvei vistas izmanto ne ilgāk kā 16-18 mēnešus.

Tā kā putni ir ļoti jūtīgi pret mikroklimata izmaiņām, tad krišanas procenti pirmajos 2 mēnešos ir ap 0,4 – 0.5 %,katru nākamo mēnesi apmēram 0,3 %.Bet kopumā ņemot ap 4,2 %.

# 3 Putnkopības ražošanas ekonomiskie rezultāti saimniecībā

Komerciālu apsvērumu dēļ ražotāji nevēlas sniegt saimniecības budžeta aprēķinus absolūtos skaitļos. Arī nelielo piemājas saimniecību putnu audzēšanas tehnoloģijas aprēķini nav veikti.

Olu ( SIA " Gunrand") un broileru (P/F "Ķekava") ražošanas pašizmaksas struktūru veido :

| | Olu ražošana | Broileru audzēšana |
|---|---|---|
| 1. Darba alga ar pieskaitījumiem | 10% | 18,0 % |
| 2. Lopbarība, medikamenti | 72% | 54,4 % |
| 3. Kurināmā degviela | 1 % | 10,0 % |
| 4. Tekošais remonts | 2 % | - |
| 5. Autotransports, pārdošana | 5 % | 1,4% |
| 6. Elektroenerģija | 3 % | 5,0 % |
| 7. Pārējās izmaksas | 7 % | 0,3 % |
| 8. Administratīvās | - | 1 % |

Olas pašizmaksa, atkarībā no ražošanas organizācijas un intensitātes, svārstās no 4 līdz 4,4 santīmiem, bet kilograms putnu gaļas ražošanas izmaksā ~Ls 1,30 par kilogramu.

Redzam, ka lielākās izmaksas veido barības un vitamīnu iepirkšana. Soju un kukurūzu mūsu valstī neaudzē, bet tās ir ļoti svarīgas broileru pilnvērtīgai audzēšanai, tādēļ broileru audzētājiem nākas tās iepirkt no ārvalstīm.

# 4 Tirgus dati

## *4.1 Latvijas iekšzemes mazumtirdzniecības cenas, vairumtirdzniecības cenas un saimniecību piegādes cenas(1997.vai 1998.g.)*

3. zīmējumā parādītas mazumtirdzniecības tirgus cenas Latvijā 1997. gadā.

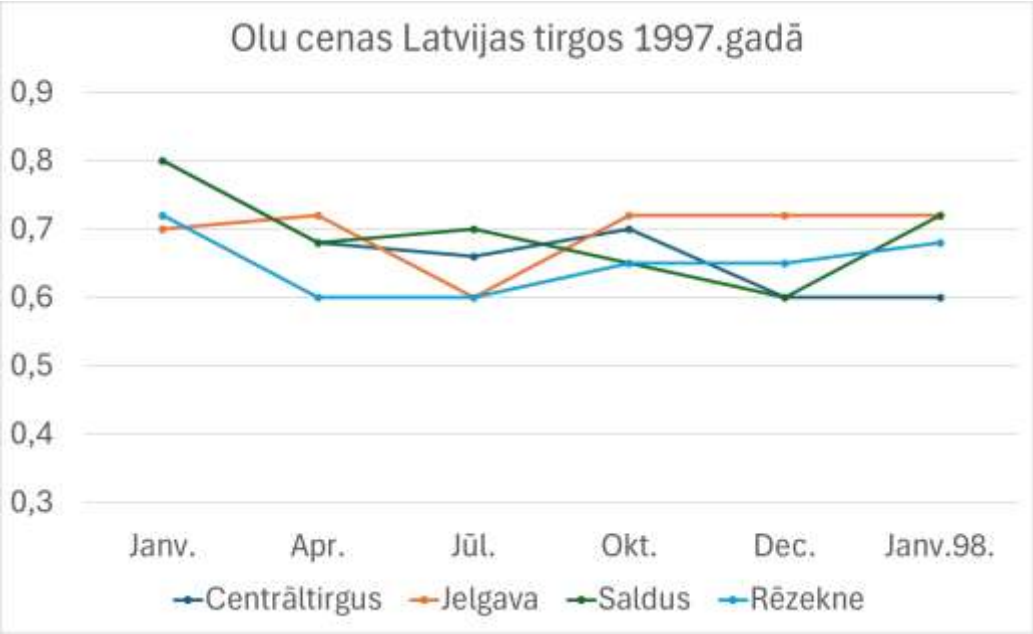


**3.zīmējums. 1997 gada olu tirgus cena.**

Avots: " Tirgus & cenu apskats"

Desmit augstākā labuma olu cena tirgū 1997 gadā svārstījās ar amplitūdu 0,20 Ls. Visaugstākā cena bijusi Saldū janvāra mēnesī – 0, 80 Ls par 10. gab. olu. Tirgotāji ražotāja cenai uzliek ~ 20 % uzcenojumu. No tā var secināt, ka cenas ir stabilas, tās galvenokārt ietekmē sezonalitāte, kā arī importa olu ieplūšana tirgū.

5. tabulā ir parādītas cenas dažiem putnu gaļas pārstrādes produktiem, kurus ražo P/F " Ķekava".

**5. tabula. Ražotās un realizējamās produkcijas cenas A/S " Ķekava "**

| Produkcijas nosaukums | Atlaides cenas (bez PVN) | Mazumtirdzniecības cenas Ls /kg |
|---|---|---|
| *Atdzesēta(A) vai saldēta (s)* | | |
| Broileri cāļu gaļa (A), (S) | 1,14 | 1,34 |
| Cāļu fileja(A) | 2,53 | 2,99 |
| Malta gaļa | 1,19 | 1,40 |
| Cāļu fileja fasēta(S) | 2,58 | 3,05 |
| Šķiņķis nesadalīts fasēts(S) | 1,41 | 1,66 |
| *Kūpinājumi* | | |
| Žāvēti cāļi | 1,85 | 2,18 |
| Žāvēti šķiņķi | 2,07 | 2,44 |
| *Desu izstrādājumi* | | |
| Cāļu gaļas desiņas | 1,62 | 2,25 |
| Desa "Ķekava" | 1.10 | 1,30 |
| Karbonādes šķiņķis | 3,15 | 3,72 |

Šīs mazumtirdzniecības cenas ir P/F "Ķekava "firmas veikalu cenas, kuras būtībā ir " fabrikas vārtu cenas" ar pievienotu PVN. Neatkarīgi no tirgus pieprasījuma uzņēmums cenas nemaina, baidoties zaudēt pircēju, bet būtībā tirgus tendences netiek pētītas.

4. un 5. attēlos redzamas vairumtirdzniecības cenas olām un putnu gaļai, izteiktas ASV dolāros.

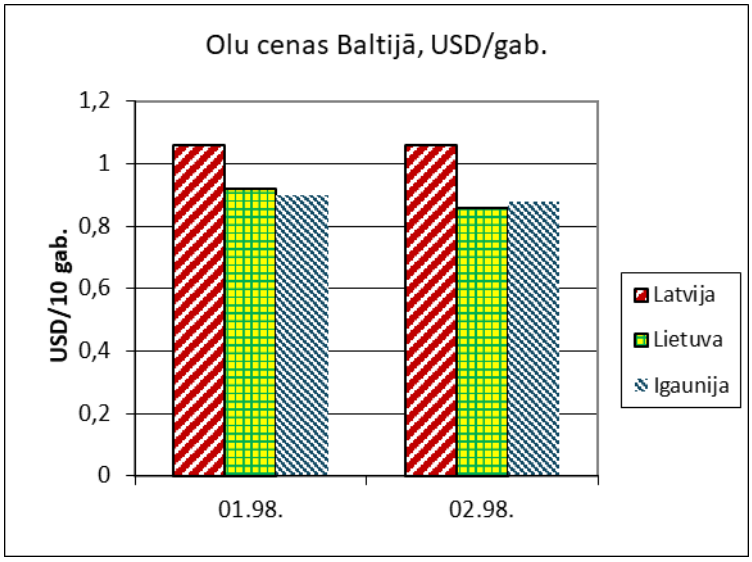


**4.zīmējums.Olu mazumtirdzniecības cenas Baltijas valstīs.**

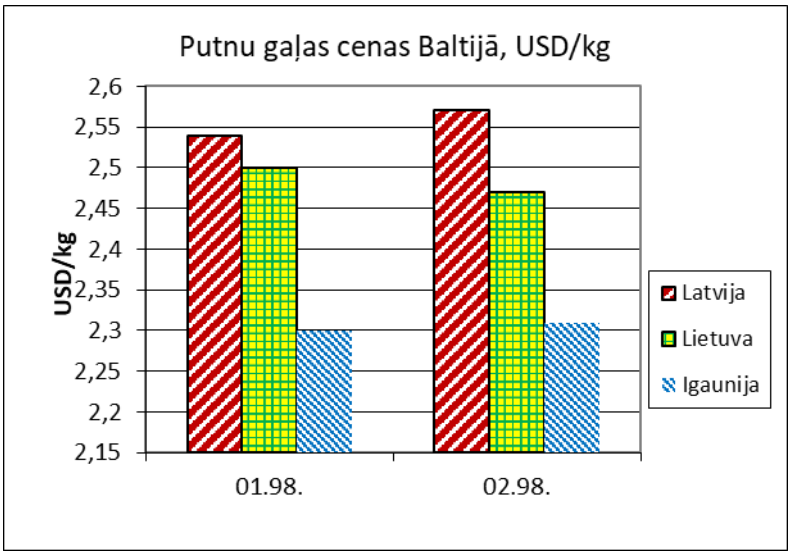


**5. zīmējums. Putnu gaļas mazumtirdzniecības cenas Baltijas valstīs.**

Redzam, ka Latvijā cenas ir visaugstākā gan janvārī, gan februārī. Saskaņā ar brīvās tirdzniecības līgumu, Latvijai ir noteikta nulles tarifa likme ar kaimiņvalstīm, kā rezultātā turpinās ienākt kaimiņvalstu putnkopības produkcija, bet Latvijas putnkopjiem ir brīva iespēja paplašināt savus potenciālos tirgus.

# 5 Nozares institucionālā vadība.

## *5.1 Nozares pārvaldība un organizācija*

Pašlaik Latvijā nav organizācijas, kura koordinētu un atbildētu par informācijas materiālu putnkopības nozarē valstī.

1998.g. maijā dibināts LLU Zinātnes centrs "Sigra", kas, cita starpā, ir arī Pasaules putnkopības zinātniskās asociācijas Latvijas nodaļa. Šī organizācija pēta putnu šķirnes un tās ievieš ražošanā.

## *5.2 Tirdzniecības organizācija nozarē*

Ar preces realizāciju nodarbojas ražojošais uzņēmums. Produkcija tiek realizēta firmas veikalos, vai tirgū. Lielajiem uzņēmumiem kā A/S "Balticovo" ir savas vairumtirdzniecības bāzes. P/F 'Ķekava" pārdod produkciju gan uz vietas uzņēmumā (vairumā un mazumpircējiem ), gan savos 25 veikalos, kuru tīkls ir aptvēris gandrīz visu valsts teritoriju.

## *5.3 Likums par līgumiem*

Spēkā ir likums "Par norēķiniem ar nepārstrādātās lauksaimniecības produkcijas ražotājiem", kurā noteikts, ka apmaksa par graudiem jāveic mēneša laikā pēc graudu saņemšanas. "Balticovo" speciālisti šādu normu uzskata par nepārdomātu. Tas var radīt problēmas zemniekiem ar graudu uzglabāšanu, jo uzņēmums iepirks no zemniekiem graudus tikai viena mēneša vajadzībām un slēgs līgumus par graudu

uzglabāšanu līdz abpusēji pieņemamiem termiņiem. Uz saimniecībām, kuras pašas audzē graudaugus, tas neattiecas.

## *5.4 Kvalitātes vadīšanas bāze ražošanā, pārstrādē, glabāšanā, iesaiņošanā, realizācijā.*

Latvijas Republikā ir spēkā LR ZM, LR ZM valsts veterinārā departamenta, LR ZM pārtikas produkcijas kvalitātes inspekcijas un LR LM vides veselības departamenta apstiprinātie Nozares standarts LV ST ZM 21-94 Pārtikas olām (spēkā no 1994.g.01.07. līdz 1999.g.01.07.) un 1990 g.10.12. Lauksaimniecības Ministrijas apstiprinātie Cāļu un broileru gaļas tehniskie noteikumi Latv TN 10 7-2083-90. Šajos dokumentos ir noteikts, ka olu kā arī cāļu un broileru gaļas ražošana notiek no putnu infekcijas slimībām brīvās saimniecībās saskaņā ar veterinārajiem noteikumiem. Ir noteikti kvalitātes standarti, marķēšanas, iepakošanas, glabāšanas un transportēšanas noteikumi.

Tiek gatavoti Eiropas Savienības kvalitātes prasībām atbilstoši olu un putnu gaļas kvalitātes un tirdzniecības noteikumi. Paredzams, ka šie noteikumi stāsies spēkā ar 2001. gada 1. Janvāri. Līdz tam tiek noteikts pārejas periods un atļauts olas novērtēt pēc nozares standarta LV ST ZM 21 – 94 " Pārtikas olas".

Lai tirgū realizētu putnu gaļu ir nepieciešams LR LM Nacionālā pārtikas, kosmētikas līdzekļu un rotaļlietu sertifikācijas centra izdots atbilstības sertifikātam centra izsniegts sertifikāts, kurš apstiprina noteikto kvalitāti. Produkcijas atbilstību 1-2 reizes gadā kontrolē LR LM VVVC Mikrobioloģisko izmeklējumu laboratorija.

Augstākās kvalitātes putnu gaļa un olas arī atbilst ES noteiktajiem produktu standartiem. ES prasībām neatbilst ražošanas telpu tehniskais stāvoklis, bet tas ir stingri noteikts kvalitātes standartos.

## *5.5 Putnu reģistrācija un identifikācija*

Reģistrēts tiek ārzemēs iepirktais vaislas materiāls, kuram ir visi nepieciešamie dokumenti par putnu izcelšanos un veterināro apstrādi.

Iepirktam vaislas materiālam saimniecībā reģistrācija tiek veikta par katru novietni atsevišķi.

## *5.6 Veselība un higiēna*

Lai iegūtu sanitārā jomā augstvērtīgu putnkopības produkciju, darbs saimniecībā un fermā jāvirza uz augstu sanitāro kultūru, sabalansētu putnu ēdināšanu un precīzu turēšanas tehnoloģiju, veselīgu jaunputnu izaudzēšanu un putnu slimību novēršanu. Higiēnas normu ievērošana ir aktuāla tādēļ, ka putni tiek vairākas reizes pārvietoti un ir uzņēmīgi pret slimībām, kuras izplatās epidēmijas veidā. Visiem Latvijas putnu saimniecībās esošajiem putniem, tiek veikta profilaktiskā vakcinācija pēc noteiktas programmas. Šī apstākļa dēļ nav iespējams viena uzņēmuma monopols Latvijā.

Pēc P/F 'Ķekava " speciālistu aprēķiniem uz vienu tonnu produkcijas veterinārās izmaksas ir apmēram 26 lati.

### *5.7 Nozares ģenētiskais potenciāls: uzturēšana un attīstība.*

Putnkopības produkcijas ražošanai tiek iepirkti tikai augstproduktīvo šķirņu un krosu hibrīdu putni. Latvijas ražošanas jaudas nav tik lielas, lai būtu nepieciešams veidotu šķirnes putnu audzētavas.

Putnu fabrika "Ķekava" izmanto krosa " Hibro- N", Holandē iepirktām vaislas vistiņām. Viņi pilnībā ar inkubētiem cāļiem var apmierināt Latvijas gaļas putnu audzētāju pieprasījumu.

Ar brūno dējējvistu šķirņu audzēšanu nodarbojas SIA " Balticovo ", kura no Vācijas firmas *Lohmann Tierzucht Lohmann Brown* šķirnes vistu olas inkubācijai, diennakts vecus cāļus un arī jaunputnus.

Pašlaik Latvijā tiek audzēti sekojoši Dējējvistu krosi :

- *Lohmann Brown*
- *Hisex Brown*
- *ISA Brown*
- *Tetra SL Brovn*
- *Hisex white*
- *Shaver zoo*

### *5.8 Nepieciešamie institucionāli/juridiski pasākumi nozarē?*

Eksperti tādus nevar nosaukt.

## 6 Mārketinga kanāli

### *6.1 Saimniecību tipa ražošanas daļas tirgū*

Informācija par to, cik lielu tirgus daļu aizņem katra konkrēta putnu audzētāju saimniecība nav. Ir informācija par lielāko olu un gaļas ražotāju realizēto produkcijas apjomu.

Latvijā vislielāko tirgus daļu olu ražošanā aizņem SIA " Balticovo ",kas sastāda ~ 65%. Šī putnu fabrika ir viena no trim lielākajām Eiropā.

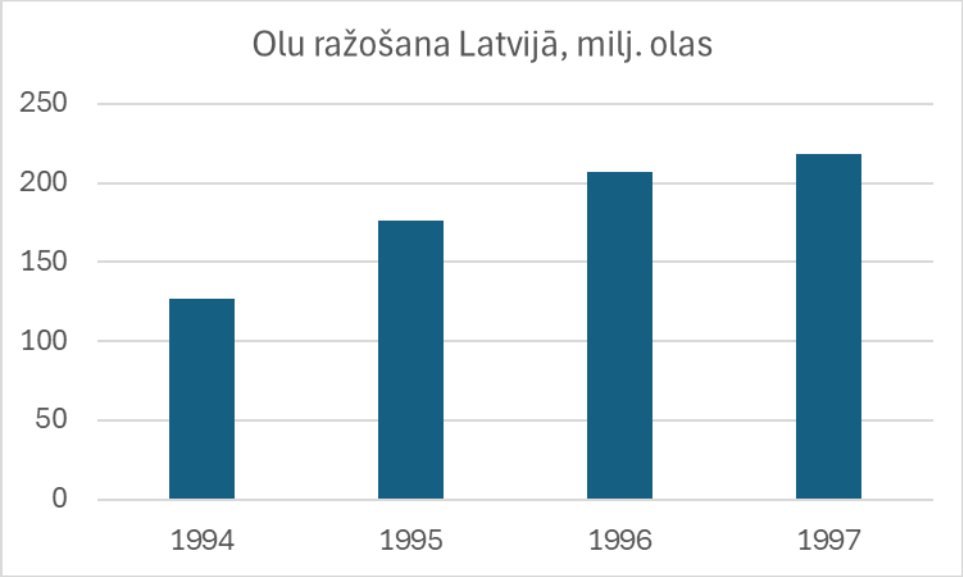


**6. zīmējums.SIA " Balticovo" olu ražošanas dinamika.**

Avots: " Saimniekošana un ražošana",1998.g.aprīlis.

Šai uzņēmumā visi procesi ir pilns ražošanas cikls –olu inkubēšana, barības sagatavošana, gan vistu kaušana. Pārējo tirgus daļu aizņem mazāki uzņēmumi. Informācijas trūkuma dēļ šo uzņēmumu ražošanas apjomi nav zināmi.

Broileru gaļas un tās pārstrādes produktu galvenais tirgus dalībnieks ir P/F "Ķekava ", kurš aizņem apmēram 68 %. Bauskas rajonā SIA " Lielzeltiņi", kura strādā pēc tieši tādas pat tehnoloģijas tikai ar mazākām ražošanas jaudām, un kuru produkcija ir apmēram 12 % no tirgus apjoma.

## *6.2 Tirgus daļas*

No saražotās produkcijas savā ražošanā uzņēmumi paši izmanto inkubētos cālīšus, bet ne visas saimniecības. Broileru audzētājiem ar to nodarbojas P/F "'Ķekava", kura 1997. gadā ieguva 5,3 milj. inkubācijas cāļus no kuriem apmēram 35% realizēja zemnieku saimniecībām un individuālajiem pircējiem, 56% paši audzēja, un pārējos eksportēja uz Igauniju un Lietuvu.

## *6.3 Pārstrādes uzņēmumi nozarē*

Kvalitatīvas putnu gaļas un to izstrādājumu ieguves pamatā ir putnu savlaicīga pārstrāde. Latvijā pašreiz nav neviena atsevišķa putnu gaļas pārstrādes uzņēmuma. Arī esošās ražošanas iekārtas, piemēram, P/F " Ķekava " strādā minimālā darba režīmā, mazā pieprasījuma dēļ.

### *6.4 Importētā produkta daļa*

**6.tabula. Iekšējā tirgus importa daļa.(1997.gadā)**

| Produkts | Iekšējā tirgus apjoms | t.sk. Imports | Importa % no kopskaita |
|---|---|---|---|
| Gaļa (tonnās) | 8291,0 | 703,6 | 8,5 |
| Olas (tūkst.gab.) | 488,4 | 18,3 | 3,8 |

Avots : Valsts Statistikas Komiteja

No 6. tabulas redzam, ka olu imports sastāda 3,8 % un gaļas produkti 8,5 % no Latvijas tirgus. Tai pašā laikā, Latvijas ražotāji strādā ar nepilnām jaudām un pārdod putnu gaļu par pašizmaksas cenām.

### *6.5 Latvijas ražotāju konkurenti ārējā tirgū. Potenciālie eksporta tirgi.*

ES tirgus ir pilnībā apgādāts ar putnkopības produkciju, un ražošanas intensitāte ir lielāka kā patēriņš. Krievija un NVS valstis olas un putnu gaļu importē no ASV, tā ka šī tirgus daļa tiek pilnīgi apgādāta.

Latvijas putnu audzētāji nevar konkurēt ārējā tirgū, ja nenotiek valsts subsīdiju un eksporta subsīdiju piešķiršana. Mūsu valsts produktu cenas ir 2-3 reizes augstākas nekā, gandrīz visu Eiropas valstu putnkopības produktiem, kuru ražošana tiek subsidēta.

## 7 Investīcijas nozarē.

### *7.1 Nepieciešamais kapitāls ražošanai, pārstrādei, realizācijai.*

Pēc ekspertu domām, lai vispār varētu profesionāli sākt gaļas putnu ražošanu, ņemot vērā visas tehnoloģiskās, sanitārās, veterinārās un materiālu cenas, vajadzētu investēt :

celtniecībai ~500 tūkst. Ls

iekārtām( dzirdināšanas, ēdināšanas u.c. ~15 tūkst. Ls

māšu ganāmpulka iepirkšana ~12 tūkst. Ls

barība(1,2 tūkst.t) ~20 tūkst. Ls

Kopā tas aptuveni varētu būt 550 tūkstoši latu. Tā ir tikai putnu audzēšana, bet Latvijā nav saimniecības, kuras nodarbotos tikai ar putnu audzēšanu gaļai.

Lai uzsāktu putnu gaļas pārstrādi, vajadzētu investēt apmēram 3,6-4,1 miljoni latu, iepērkot augstražīgas un modernas iekārtas. To nosaka, gan tehnoloģisko iekārtu izvēle, gan paredzamās ražošanas jaudas.

Latvijā esošie pārstrādes cehi strādā ar minimālu jaudu, jo nav noieta tirgus. Tāpēc investīcijas Latvijas ražotājiem būtu nepieciešamas sakārtota mārketinga izveidei. Tirdzniecība notiek sezonveidīgi un haotiski.

Latvijā pašlaik investīcijas jaunu ražotņu izveidei nebūtu nepieciešamas. Tās vajadzīgas esošo uzņēmumu modernizēšanai un atjaunošanai, jo, lai produkcija atbilstu kvalitātes prasībām, ir jābūt iekārtām, kuras to nodrošinātu.

**Secinājums**: Sakārtojot realizācijas sistēmu, ražošanai ir perspektīvas. Nozarē ir problēmas ar noieta tirgu.

### *7.2 Orientējošā investīciju vajadzība un iespējamie finansēšanas avoti.*

Putnkopībā investīcijas, pēc speciālistu domām, būtu nepieciešamas apmēram 120 tūkstoši vaislas gaļas cāļu iegādei un 110-115 tūkstoši vaislas dējējvistu iegādei.

Iespējamie finansēšanas avoti varētu būt :

- Pašu ražotāju līdzekļi
- Ilgtermiņa kredīti
- ārvalstu investīcijas
- valsts subsīdiju palielināšana konkrētu projektu izpildei.
- Atvieglotu kredītu piešķiršana.

## 8 Pašreizējā politika

### *8.1 Tirgus barjeras un eksporta - importa procedūras*

LR spēkā esošajā Lauksaimniecības likuma 11.un 12. pantā ir norādīti Pārtikas preču importa un eksporta regulēšanas mehānismi – muitas tarifi saskaņā ar likumu 'Par muitas nodokli "

Ar katru valsti tiek slēgts līgums par preču piegādes noteikumiem. Nevienai no importētājvalstīm LR nav noteiktas ievedmuitas kvotas putnkopības produkcijai. Tātad visa importējamā produkcija, ja tā atbilst LR spēkā esošajiem veterinārijas un fitosanitārajiem noteikumiem un atbilst kvalitātes standartiem, neierobežotā daudzumā ienāk Latvijā.

Lai aizsargātu Latvijas ražotājus, vajadzētu noteikt ievedkvotas.

### *8.2 Iekšējā tirgus cenu regulācija*

Iekšējā tirgū nenotiek cenu regulācija. Cenas nosaka pieprasījums un piedāvājums.

### *8.3 Valsts atbalsts ģenētiskai uzlabošanai*

Valsts atbalsts nepieciešams ievesta krosa materiāla produktivitātes pārbaudei. Nelielu daļu vaislas materiāla iegādei subsidēja valsts. Tā 1998.gadam subsīdijas saņēma :

| | |
|---|---|
| SIA " Gunrand" | LVL 10 tūkst. |
| SIA "Meta" | LVL 8 tūkst. |
| "Daugavpils putni" | LVL 7 tūkst. |
| P/S " Ainava" | LVL 15 tūkst. |

### *8.4 Nepieciešamās izmaiņas nozares politikas vidē*

Ekspertiem nav ierosinājumu.

## 9 Secinājumi un priekšlikumi rīcības programmai.

Lai putnkopības nozare varētu attīstīties, būtu nepieciešams veikt sekojošus pasākumus:

1) Tādu muitas un cenu tarifu politikas realizācija, kas nepieļautu lauksaimniecības produktu pārprodukciju un neļautu ārējai konkurencei sagraut iekšējo tirgu;

2) Subsidēt no valsts Subsīdiju fonda līdzekļiem eksportējamo putnkopības produkciju, lai tā būtu konkurētspējīga pasaules tirgū;
3) Paredzēt katru gadu no Valsts Subsīdiju fonda līdzekļus saimniecībām nepieciešamā vaislas materiāla iegādei;
4) Apgādāt valsts robežposteņus un muitas ar iekārtām, kuras nepieciešamas kravu kvantitatīvajām un kvalitatīvajām pārbaudēm;
5) Izveidot putnkopības informācijas un koordinācijas padomi ;
6) Veicināt saimniecību kooperāciju putnu pārstrādes uzņēmuma izveidei;
7) Radīt un meklēt tirgus un produkcijas eksporta iespējas;
8) Izmantot ražošanā tikai augstvērtīgāko šķirņu vai krosu vaislas materiālu un hibrīdu putnus;
9) Panākt stingru veterināri sanitāro normu ievērošanu putnu audzēšanā un pārstrādē;

## 10 Izmantotie avoti


1) Lauksaimniecības Attīstības koncepcija / LRZM,- 1998.
2) Tirgus & cenu apskats / LVAEI Lauksaimniecības tirgus veicināšanas centra izdevums, - 1997.
3) R.Voronkova. Balticovo Eiropas mēroga lieluzņēmums /Saimniekošana un ražošana, - 1998.- aprīlis.
4) Par norēķiniem ar nepārstrādātas lauksaimniecības produkcijas ražotājiem: Latvijas Republikas likums / Latvijas Vēstnesis, _ 1995.-177.
5) Valsts Statistikas komitejas informācija.
6) ZM Tirgus politikas departamenta informācija.
7) ZM Informācijas departamenta informācija.